

Рубрика 5-та

**Плани А. Гітлера
щодо України і ОУН**

Послідовники А. Мельника і С. Бандери по-різному поводитися у спілкуванні з чиновниками Третього рейху. Перші були переважно емігрантами середнього і старшого віку, тобто умови їхнього життя, життя їхніх близьких і навіть особиста безпека залежали від цих чиновників. Другі були крайовиками, і тому на своїй землі, навіть в умовах окупації, поводитися себе більш упевнено і незалежно. Ця різниця не абсолютна, але подібне узагальнення є коректним.

Напередодні нападу на СРСР провідники ОУН надіслали керівництву Третього рейху меморандуми. У меморандумі ОУН(М) ставилося питання про утворення Української держави з кордонами від гирла Дунаю на заході до Волги на північному сході і Головного Кавказького хребта на південному сході. Ця держава повинна була дістати такий самий політичний устрій, як Німеччина. Щоб досягти етнічної однорідності держави, яка істотно перевищувала територію УРСР, А. Мельник закликав нацистів здійснити примусове переселення мільйонних мас етнічних українців з Далекого Сходу і Сибіру.

Меморандум С. Бандери був іншого змісту. Маючи в Західній Україні розвинуту підпільну мережу, ОУН(Б) у боротьбі за національну державність покладалася передусім на власні сили. Відносини з Німеччиною вона розглядала як союзницькі. Гітлера попереджали (“застерігаючим тоном”, як обурено висловився чиновник з відомства Ріббентропа): німецьких солдат вітатимуть в Україні як визволителів, але ставлення зміниться, якщо національна державність не буде відновлена. Чи не вперше українські націоналісти визнали, що державність радянського зразка була кроком уперед порівняно із становищем українців в Російській імперії. Та це твердження пролунало тільки для того, щоб підкреслити: і такий сурогат державності не влаштовує, потрібний реальний суверенітет. В окремих розділах меморандуму обґрунтовувалися політичні, економічні і військові аспекти утвердження незалежності України. Передчасних питань про кордони ОУН(Б) не ставила, але прагнула довести, що утвердження справді незалежної України — у власних інтересах Німеччини.

А. Гітлер уже встиг створити на той час дві маріонеткові держави — Словаччину і Хорватію. Згадуючи їх у своєму меморандумі, С. Бандера просив не порівнювати з ними Україну. На його думку, Україна мала особливе значення тому, що переважала ці країни за площею і чисельністю населення.

Оцінюючи меморандуми ОУН(М) і ОУН(Б), слід мати на увазі дві обставини, які не потребують додаткової аргументації через свою очевидність. По-перше, керівники Третього рейху вважали, що українські націоналісти не мають політичної ваги і не бажали з ними спілкуватися (меморандуми до Гітлера не потрапили). Певну увагу вони звертали лише на емігрантські кола (наприклад, П. Скоропадського та його оточення), які мали за собою історичне минуле, але не користувалися підтримкою українського населення. По-друге, ми не знаємо, наскільки щирими були лідери українських націоналістів, коли вони запевняли Гітлера у своїй відданості “новому порядку” в Європі. Меморандуми, про які йде мова, були лише декларацією намірів.

Чи існувало реальне співробітництво ОУН з спецслужбами рейху? Безсумнівно, націоналісти висловлювали готовність співробітничати, охоче приймали фінансову і матеріальну допомогу з боку абверу. Але нацисти пропонували співробітництво на індивідуальній основі, тобто службу. Співробітництва на інституційному рівні вони не визнавали.

Чи брали участь українські націоналісти у злочинах, скоєних німецькими службами? Це треба довести, ретельно перевіряючи доказову базу з архівів радянських і східнонімецьких спецслужб. Об’єктивна перевірка звинувачень, висунутих проти Т. Оберлендера і пов’язаних з ним військовослужбовців батальйону “Нахтігаль”, виявила бездоказовість цих звинувачень. Українських націоналістів не вдалося зв’язати з конкретними епізодами злочинної діяльності німецьких служб, що розглядалися на Нюрнберзькому процесі.

Чи слід засуджувати українських націоналістів за бажання співробітничати з державою, що була, як визначив Нюрнберзький процес, злочинницькою в самій своїй основі? На це питання треба відповідати в контексті тогочасних подій. До вересня 1939 р. демократичні держави Заходу бажали налагодити таке співробітництво. На їх виправ-

дання слід зауважити, що до 1939 р. Третій рейх ще не здійснив тих злочинів, від яких здригається кожна цивілізована людина.

Радянський Союз теж прагнув співробітництва з Третім рейхом аж до червня 1941 р. і почав воювати з ним не з власної волі, а внаслідок неспровокованого нападу. Звичайно, теплі радянсько-німецькі відносини не виправдовують таких самих відносин ОУН з відомствами Третього рейху. Але слід нагадати тим, хто робить спроби підштовхнути українських націоналістів до провалля Нюрнберга звинуваченнями у співробітництві з націонал-соціалістами, що договір про дружбу і кордон уклали з Німеччиною у вересні 1939 р. керівники СРСР.

Чим була викликана поява меморандумів ОУН? Безсумнівно, надією на співробітництво з Німеччиною. Один з найбільш авторитетних теоретиків націонал-соціалізму, за походженням прибалтійський німець Альфред Розенберг (Гітлер вважав його своїм учителем) доводив, що німці в боротьбі з російським імперіалізмом повинні спиратися на пригноблені Росією народи. Особливо важливим союзником Німеччини він вважав Україну. З власної ініціативи Розенберг спілкувався з діячами української еміграції і запевняв їх, що Німеччина в слушний час надасть допомогу у творенні незалежної України.

У розмовах Розенберга з українськими емігрантами в 1941 р. уламки Радянського Союзу, в усякому разі Україна, виглядали як союзні з Німеччиною держави. Проте нацистські бонзи насправді мали намір роздрібнити СРСР на квазідержави під німецьким управлінням. Для них уже була придумана назва — рейхскомісаріати. Гітлер вважав, що Вільгельм II у 1918 р. помилився, коли після ліквідації УНР погодився утворити на окупованій території гетьманат П. Скоропадського.

На нараді вищих керівників рейху 20 червня 1941 р. Розенберг запропонував поділити європейську частину Радянського Союзу на чотири рейхскомісаріати, з наданням кожному різних зовнішніх форм: протекторат Балтенланд (Прибалтику), національну державу Україна, федеративну державу Кавказ і позбавлену національних окраїн Московію. Україна повинна була зайняти територію в 1,1 млн кв. км з населенням в 60 млн осіб (відлуння цього плану відчутні у меморандумі А. Мельника, який адресувався Гітлеру).

Можна стверджувати, що вожді ОУН напередодні німецького вторгнення знали в загальних рисах плани поділу Радянського Союзу. Не знали вони іншого: після перших великих успіхів у війні Гітлер вирішив негайно розпочати реалізацію своїх маячних задумів про створення Великонімеччини, тобто про приєднання до Німеччини всіх територій між її східним кордоном і узбережжям Чорного моря. Великонімеччина у таких кордонах уже накривала собою всю Україну.

16 липня 1941 р. в штаб-квартирі фюрера відбулася нарада керівників Третього рейху, які мали відношення до війни з Радянським Союзом. Серед інших був запрошений рейхслайтер А. Розенберг, призначений наступного дня на посаду міністра у справах окупованих територій на Сході. На нараді Гітлер заявив, що територіями рейху повинні стати Балтенланд, Генеральне губернаторство, “староавстрійська” Галичина, а також Крим разом із тилом (тобто територією на північ від Криму).

Рейхсфюреру СС Г. Гімлеру Гітлер наказав розробити план “Ост”, спрямований на знелюднення територій, що підлягали включенню в кордони Великонімеччини. Уже в липні 1941 р. Гімлер представив рейхсфюреру перший варіант цього плану з двома фазами його реалізації. В другій, розрахованій на 30 років фазі передбачалося виселити в Сибір або знищити майже всіх поляків, 75 % білорусів, 65 % українців Галичини і т.п., а всього — від 30 до 45 млн осіб.

Виконуючи зобов'язання перед Польщею, демократичні держави Заходу розпочали у вересні 1939 р. війну з Третім рейхом. Проте оскільки Велика Британія і Франція до наступальної війни не готувалися, то вони виявилися нездатними захистити Польщу, на яку віроломно напав зі сходу й Радянський Союз. У 1940 р. була вщент розгромлена Франція, і Німеччина разом із своїми союзниками-сателітами стала контролювати всю континентальну Європу. Нападом на Радянський Союз 22 червня 1941 р. А. Гітлер “заштовхнув” Й. Сталіна в коаліцію демократичних держав Заходу. Коаліція остаточно оформилася з підписанням 1 січня 1942 р. у Вашингтоні Декларації про війну до переможного кінця. Під цим документом стояв підпис: Об'єднані Нації.

Українські націоналісти вели свою власну війну з компартійно-радянським режимом. Ця їхня війна не мала жодного стосунку до Другої світової. Сподіваючись на допомогу нацистів у боротьбі із своїм лютим ворогом, вони не розуміли, що ставлять справу відродження національної державності у залежність від перемоги Німеччини. Проте Об'єднані Нації, в лавах яких опинився й Радянський Союз, були просто-таки приречені на перемогу у довготривалій війні, тому що мали перевагу в людських і матеріальних ресурсах.

Зі сказаного вище слід зробити два висновки. Перший звучить так: намагання українських націоналістів посилити своє протистояння Радянському Союзу встановленням союзницьких відносин з Німеччиною заштовхувало їх у табір, який воював з Об'єднаними Націями. Інакше кажучи, вони ставали ворогами не тільки Радянського Союзу, але й демократичних країн Заходу. Повторювалася ситуація, яка вже мала місце в новітній українській історії: рятуючись від червоної Росії, Центральна Рада, а слідом за нею гетьман П. Скоропадський поставили свої держави у залежність від кайзерівської Німеччини, внаслідок чого автоматично стали ворогами країн Антанти.

Другий висновок: українські націоналісти домагалися встановлення союзницьких відносин з державою, яка уже таємно виношувала плани германізації їхньої батьківщини. Вони не знали, до яких кордонів прагнула дійти створювана Гітлером Великонімеччина.

---

¹ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр. 5. – Арк. 3.

² ОУН у світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929—1955 рр. – Мюнхен, 1955; Стецько Я. 30 червня 1941 року. Проголошення відновлення державності України. –Торонто—Лондон, 1967. – С.320.